
نقش والدین در آموزش مدیریت مصرف فرزندان با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری علیه السلام

طاهره ماهروزاده^۱

معصومه موسوی فیروزآبادی (نویسنده مسئول)^۲

مصطفی تقی لو^۳

چکیده

از منظر قرآن و روایات مصرف زمانی می‌تواند انسان را به تعالی برساند که با تعادل همراه باشد. «مدیریت مصرف» به معنای نهادینه کردن روش صحیح استفاده از منابع است که باعث ارتقاء سطح زندگی، توزیع مناسب منابع و کاهش هزینه‌ها می‌گردد. در جامعه‌ای که هیچ مدیریتی بر مصرف آن وجود ندارد منابع به سرعت پایان می‌پذیرد و هدف و انگیزه‌ای برای مصرف مشاهده نمی‌شود.

آموزش مدیریت مصرف یکی از راهکارهای حفظ منابع و تأمین رفاه نسل آینده است که

۱. دکتری تفسیر تطبیقی، عضو هیئت علمی جامعه المصطفی العالمیه و پژوهشگر پژوهشگاه مطالعات

اسلامی جامعه الزهرا (س) ahrozadeh@gmail.com

۲. دانش آموخته سطح ۳ رشته تعلیم و تربیت اسلامی جامعه الزهرا علیها السلام. hasnatqylw@gmail.com

۳. کارشناسی ارشد روانشناسی شخصیت، Mtagh788@gmail.com

با فرهنگ‌سازی در خانواده و آموزش به فرزندان میسر می‌شود. در این مقاله به روش توصیفی تحلیلی و با تأکید بر بیانیه گام دوم رهبری به بررسی نقش تربیتی والدین در آموزش مدیریت مصرف صحیح به فرزندان پرداخته شده و دو نقش (مستقیم و غیرمستقیم) برای والدین ترسیم شده است. نقش غیرمستقیم که در قالب هدایتگری فرزندان در کنترل تمایلات و همچنین الگو بودن در زمینه مصرف به صورت تقبیح مصرف‌گرایی و تجمل‌گرایی بروز می‌کند. و در نقش مستقیم به اولویت‌بندی نیازها و شیوه پرهیزکارانه و معقولانه مصرف پرداخته شده است.

کلیدواژگان: مدیریت مصرف، مصرف‌گرایی، آموزش والدین، قناعت فرزندان، بیانیه گام دوم.

مقدمه

نقش کودکان و نوجوانان به عنوان یکی از مصرف کنندگان عمده در خانواده از یک سو و همچنین جایگاه آنان در آینده اقتصاد خانواده و جامعه از سوی دیگر لزوم توجه به آموزش مدیریت صحیح مصرف و هدایت آنان را آشکار می‌کند. «مدیریت مصرف» در حقیقت نهادینه کردن روش صحیح استفاده از منابع است که باعث ارتقاء شاخص‌های زندگی، توزیع مناسب منابع و کاهش هزینه‌ها می‌شود (کلانتری: ۱۳۸۴، ص ۳۸). و به عبارت دیگر مدیریت مصرف به معنای مصرف متعادل و پرهیز از اسراف است (امام خامنه‌ای:، بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۹۱/۵/۳، <https://farsi.khamenei.ir>، <https://khl.ink/f/20534>). در جامعه‌ای که هیچ مدیریتی بر مصرف آن وجود ندارد منابع و ذخایر ملی به سرعت پایان می‌پذیرد و هدف و انگیزه‌هایی برای مصرف مشاهده نمی‌شود لذا نخستین گام در راه تعالی «مدیریت مصرف در جامعه» فراهم نمودن زیر ساخت‌های فکری و زمینه‌سازی فرهنگی است که این خود نیازمند آموزش است.

مقام معظم رهبری پرهیز از اسراف و مدیریت مصرف را یک حرکت جهادی می‌دانند و در رأس همه دستگاه‌ها خانواده را متولی فرهنگ‌سازی در این زمینه می‌دانند در صورتی که عدم توجه به این امر فرزندان را نسبت به استفاده از منابع موجود حریص نموده و در نتیجه مصرف‌گرایی و تجمل‌گرایی در زندگی آنان سایه خواهد افکند.

در منابع مختلف مرتبط با سخنان مقام معظم رهبری در زمینه مدیریت مصرف، به طور کلی و در حیطه ادارات، نهادها و... پرداخته شده است لکن در موضوع ارائه الگوی مصرف صحیح و آموزش مدیریت مصرف به فرزندان با توجه به بیانات مقام معظم رهبری (حفظه الله تعالی) پژوهشی یافت نشد. درحالی که سر منشأ رفع مشکل مصرف‌زدگی و اسراف و ارائه بینش صحیح به نسل آینده جهت استفاده بهینه از منابع و امکانات موجود، در خانواده و توسط والدین خواهد بود. «اصلاح الگوی مصرف، این را باید از کودکی به این جوان و نوجوان یاد داد.» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار معلمان و فرهنگیان، ۹۵/۲/۱۳، <https://>

(<https://farsi.khamenei.ir> ، ۳۲۹۷۰/khl.ink/f/)

بنابراین پژوهش حاضر به روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع تربیتی، روایی و بیانات مقام معظم رهبری در تلاش است به موضوع وظایف تربیتی که والدین در عرصه مدیریت مصرف فرزندان و ارائه آموزش‌های لازم در این زمینه در دو محور آموزش مستقیم و غیر مستقیم می‌پردازد.

۱. نقش غیرمستقیم

خانواده تربیت فرزندان تحقق می‌یابد و والدین خواسته یا ناخواسته با سخنان و رفتار فرزندان را جهت دهی می‌نمایند و در این میان والدینی که مسئولیت تربیت را پذیرفته باشند با مطالعه و دقت در رفتارها می‌توانند بهترین زمینه‌های تربیتی را در شکل دهی شخصیت فرزندان ایجاد نمایند.

۱-۱. هدایت‌گری فرزندان در کنترل تمایلات

یکی از مقدمات آموزش مدیریت مصرف به فرزندان تعدیل و پرورش نیازهای مختلف آنان است. زیرا در طول زندگی تمایلات بسیاری را در خود احساس می‌کنند و کنترل و ارضای متناسب آن‌ها نیاز به مهارت و آموزش داد به‌عنوان مثال کودکان و نوجوانان در مدرسه، اجتماع یا در مهمانی‌ها، با هم کلاسی‌ها یا افرادی برخورد می‌کنند که مثلاً لباس‌ها یا لوازم متنوع و گاه گران قیمت دارند یا خیلی راحت پول خرج می‌کنند. این امور ممکن است سؤالات یا ابهاماتی برای فرزندان به وجود آورد یا این که انگیزه‌ای شود تا آن‌ها از وضعیت خود اظهار نارضایتی کرده، درخواست‌های گوناگون از والدین داشته باشند. برای آن‌ها باید توضیح داده شود که هر خانواده دارای جایگاه و وضع اجتماعی خاص خود است و با توجه به آن جایگاه امورات خود را اداره می‌کند بنابراین فرزندان باید یاد بگیرند که قانع باشند و بر اساس آن چه دارند با خلایق و تلاش، امکانات بهتری فراهم کنند و نسبت به داشته‌های دیگران حسادت نکنند و از طرفی تمایلات خود را بر اساس چارچوب و قواعدی

که در خانواده حاکم است و متناسب با سطح درآمد خانواده برآورده نمایند. (اصغری: ۱۳۸۸، ۳۵۵، ۳۵۴)

علاوه بر این تقوا، خویشتن‌داری و صبر در تعدیل و پرورش نیازهای فرزندان نقش بسیاری دارد زیرا افراد برای رسیدن به اهداف خود گاهی باید از لذت‌ها و انگیزه‌هایی چشم‌پوشی کنند. لذا در روایات توصیه شده است که فرزندان را متناسب با تاب و توانشان از هفت سالگی به روزه (نصف روز) تشویق کنند و با این کار آن‌ها را به صبر عادت دهند. (کلینی: ۱۳۸۸، ج ۲، ص ۳۲۹، ح ۱۰۹۳۰۲)

امام صادق علیه السلام می‌فرمایند: «إذا أتى علی الصبی ست سنین وجبت علیه الصلاة و إذا أطاق الصوم وجب علیه الصیام». (طوسی: ۱۳۶۵، ج ۲، ص ۳۸۱)

کسی که در روزه با قدرت اراده خود آشنا می‌شود، در موقعیت‌های دیگر نیز قادر است از عهده انگیزه‌ها و امیالش برآید زیرا دانایی توانایی می‌بخشد. و از طرفی دیگر با چشیدن طعم گرسنگی و تشنگی نسبت به فقر و محرومیت هم‌نوعان خود احساس مسئولیت کرده و در امر مصرف دقت بیشتری خواهد نمود. به برکت روزه، طعم گرسنگی و تشنگی و نرسیدن به آن چه اشتهای نفس‌انسان است را درک می‌کنیم و می‌چشیم. این بایدها را به احساس مسئولیتی که اسلام در قبال مسئله مهم فقر و فقیر از یکایک مسلمانان خواسته است و بر دوش آنان وظیفه نهاده است، نزدیک کند» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مسئولان نظام، ۱۵/۸/۹۹، <https://khl.ink/f/>، <https://farsi.khamenei.ir> ۳۱۵۷)

علاوه بر این ایجاد روحیه شکرگزاری، احساس توانمندی روانی در سایه مقایسه خود با افراد فاقد این نعمت، استفاده درست از نعمت‌ها و مدیریت و کنترل خواسته‌ها و توقعات از فواید آموزش شکرگزاری به کودکان است. (شجاعی: ۱۳۸۸، ص ۲۳۴) بی‌تردید برخی رفتارهای مصرف‌کنندگان در اثر عادت بروز می‌کند. عادت کاری اختیاری و انتخابی است که در اثر تکرار و انس بدون تفکر انجام شده ترک آن مشکل می‌شود و طبیعت دوم می‌گردد. (نیلی پوز: بی‌تا، ج ۲، ص ۷۷۷)

«عادت‌های ما، سنت‌های ما، روش‌های غلطی که از این و آن یاد گرفته‌ایم ما را سوق داده است به زیاده روی در مصرف به نحو اسراف» این فرمایش مقام معظم رهبری گویای این مطلب است که بخشی از رفتارهای مصرفی ما که منجر به اسراف می‌شود در اثر عادات غلط است و رفتار عاداتی (مانند پرخوری، ریخت و پاش، اسراف و...) سبب ضعف اراده می‌گردد. برای پیشگیری از این امر باید ذکر خدا و تفکر در آیات خداوند را آموزش دهند و در مورد ضررهای عادت زدگی با کودک گفت و گو نمایند و با تشویق نکردن رفتارهای عاداتی و ترغیب رفتارهای مثبت آگاهانه و توجه دادن به ارزش نیت خدایی در کارها به همراه الگوی مثبت عملی بودن به فرزندان کمک کنند تا از عادت به مصرف رها شوند. (قدیری: ۱۳۸۹، ص ۱۱۶ - ۸۷) لازم به ذکر است آموزش در این مرحله به معنای القای نامحسوس رفتارهای شکرگزاری است، که می‌تواند در حالات و رفتار والدین نمود پیدا کند و ناخواسته همان روحیه در فرزندان نیز ایجاد می‌شود.

۱-۲. نفی نیازهای کاذب

مصرف افراد خانواده با توجه به نیاز آنهاست. اما این نیاز باید واقعی باشد. بنابراین مصرفی که بر اساس یک نیاز واقعی صورت گیرد، صحیح و حتی ضروری است در مقابل مصرفی که بر اساس نیاز صورت نگیرد و یا با توجه به نیاز واقعی انجام نگیرد، قطعاً انحراف و اسراف است.

مقام معظم رهبری رفع نیازهای کاذب را مصداق اسراف و زیاده روی در مصرف می‌داند «ما متأسفانه گرفتار اسراف و زیاده روی شده‌ایم... اسراف در لباس، در خوراک، تجملات زندگی، در زینت‌ها و آویزه‌های گوناگون... همین‌ها است که زندگی را خراب می‌کند» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار معلمان و فرهنگیان، ۳۰ / ۶ / ۹۵، <https://farsi.khamenei.ir/۳۴۴۲۹/khl.ink/f/>)

برخی از نیازهای زندگی انسان برگرفته از طبیعت و فطرت اوست که باید پاسخ مناسب داده شود، اما بسیاری از کالاها و خدمات مورد تقاضای طبیعی خانواده امروزی نبوده و

تحت تأثیر تمایلات نفسانی، تبلیغات و توصیه اطرافیان و... به صورتی تدریجی خود را یک نیاز ضروری نشان می‌دهد و به گونه‌ای که نمی‌توان از آن صرف نظر کرد.

بنابراین قبل از این که ذهنیت غلط موجب شکل‌گیری یک نیاز در فرزندان شود باید با نگاهی درست و با توجه به میزان درآمد و امکانات به‌طور عقلانی آن را اصلاح کرد چرا که این‌گونه هزینه‌ها مغایر با منافع خانواده خواهد بود. به عبارت دیگر جهت مدیریت صحیح نیازها لازم است شیوه‌ها و معیارهای تشخیص نیازهای واقعی به فرزندان شناسانده شود و به همان سمت و سو هم جهت دهی شوند.

شناسایی مصادیق نیاز واقعی، با در نظر گرفتن هدف نهایی انسان امکان‌پذیر است. وقتی هدف غایی انسان، بندگی است هر چیزی که انسان را در رسیدن به این هدف یاری دهد نیاز واقعی به شمار می‌رود. از طرف دیگر اخلاق مصرف از دیدگاه اسلام، بر نفی نیازهای کاذب تأکید دارد.

بنابراین والدین باید از یک سو خودشان نمونه عملی مصرف که مبتنی بر ارزش‌های دینی است به تبلیغ مصرف اسلامی و تأمین نیازهای واقعی بپردازند و از سوی دیگر با رعایت زهد و ساده‌زیستی در مقابل نیازهای کاذب فرزندان ایستادگی کنند تا آنان را از آسیب‌های مصرف‌گرایی و تجمل‌پرستی که از ثمرات توجه به نیازهای غیر واقعی است حفظ نماید.

۱- ۳. الگو بودن در زمینه مدیریت مصرف

یادگیری مشاهده‌ای مهم‌ترین نوع در تربیت انسان می‌باشد آن چه که عیناً فرزندان با آن مواجه می‌شوند در وجودشان می‌نشیند و هیچگاه فراموش نمی‌شود روش الگویی در سراسر زندگی در تمامی ابعاد مؤثر می‌باشد. در قرآن کریم نیز به بیان ارزشهای و صفات نیک بسنده ننموده بلکه نمونه‌های عملی را به‌عنوان الگو معرفی نموده است و با عنوان کلمه اله، آیه و اسوه نام برده است در مورد حضرت ابراهیم علیه السلام می‌فرماید:

﴿قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ...﴾ (ممتحنه: ۴)

و حضرت مریم و حضرت عیسی علیهما السلام را آیه ای برای جهانیان معرفی می نماید:

﴿وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ (انبیاء: ۹۱)

پیامبر صلی الله علیه و آله را الگوی نیکو برای همه طالبان هدایت معرفی می کند

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ...﴾ (احزاب: ۲۱) این الگو از جانب والدین که

نزدیکترین افراد به فرزندان می باشند در دو محور تقبیح اسراف و تجمل گرایی قابل بررسی می باشد.

۱- ۳- ۱. تقبیح اسراف و مصرف گرایی

خداوند متعال در قرآن کریم به مصرف صحیح نعمت ها توصیه نموده می فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾

(بقره: ۱۶۸)

ای مردم! از آنچه در زمین است، حلال و پاکیزه بخورید! و از گامهای شیطان، پیروی نکنید! چه اینکه او، دشمن آشکار شماست.

مصرف از دیدگاه اسلام مقدمه و ابزاری است برای نیل به سعادت حقیقی و کمال مطلوب. یکی از آسیب های مهم مصرف، اسراف و زیاده روی است که پیامدهای منفی و گاه خطرناکی، در بعد اقتصادی و در بعد اخلاقی و ارزش دارد. اسراف از یک سو سبب از بین رفتن (هدر رفتن) منابع مالی خانواده و از سوی دیگر موجب افزایش نیازهای کاذب و افزایش تقاضا برای مصرف می شود. از دیگر آثار اسراف کاهش برکت و فقر «امام صادق: ۷: إِنَّ مَعَ الْإِسْرَافِ قِلَّةُ الْبَرَكَاتِ» (کلینی: ۱۳۸۷، ص ۵۵) است و باعث تضییع حقوق دیگران و رشد فساد اقتصادی در جامعه و آسیب های جسمانی است. (مجلسی: ۱۴۰۱، ص ۱۸۲)

بنابراین برای دوری از اسراف باید الگوی مصرف را اصلاح کنیم و این کار نیز به برنامه ریزی نیاز دارد. (پیام نوروزی رهبر انقلاب به مناسبت آغاز سال نو، ۱۳۸۸/۱/۱،

(. https://farsi.khamenei.ir ۶۰۸۲https://khl.ink/f/))

صرفه جویی یکی از راه هایی است که می تواند الگوی مصرف را به معنای واقعی کلمه

اصلاح کند. (بیانات مقام معظم رهبری در حرم مطهر رضوی آغاز سال ۱۳۸۸/۱/۱، <https://farsi.khamenei.ir/6082/khl.ink/f/>) بنا به فرمایش رهبر انقلاب این کار باید در درجه اول توسط مسئولین صورت گیرد (در زمینه اصلاح الگوی مصرف خطاب اول من متوجه مسئولین است. اگر چنانچه مسئولین از ریخت و پاش پرهیز کنند آن وقت این روحیه، این خصلت به زیردستان سرریز خواهد شد. مجموعه مسئولین کشور بایستی در شتون مجموعه تحت مدیریت خودشان به این توجه کنند، اسراف نکنند، الگوی مصرف یک الگوی حقیقتاً عاقلانه، مدبرانه، اسلامی باشد.) (بیانات مقام معظم رهبری در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ۹۲/۱۲/۲۰، <https://khl.ink/f/>، <https://farsi.khamenei.ir>)

به تعبیری والدین یکی از مصادیق مسئولین در خانواده محسوب می‌شوند و در اولین گام باید صرفه‌جویی را در عمل به فرزندان آموزش دهند. «امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «كُونُوا دُعَاةَ النَّاسِ بِغَيْرِ اَلْسِنَتِكُمْ» (کلینی: ۱۳۸۸، ص ۱۰۵)

زیرا مؤثرترین روش در تربیت، روش عملی است و فرزندان بیش از توجه به سخن پدر و مادر به رفتار آنان توجه می‌کنند به همین دلیل است که خانواده‌های ولخرج فرزندان اسراف کار تربیت می‌کنند، زیرا ضمیر آنان تلقین‌پذیر است و فرزندان آینه تمام‌نمای رفتار پدر و مادر هستند.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در حدیثی در موضوع تربیت می‌فرماید: «النَّاسُ مَعَادِنٌ، وَ الْعِرْقُ دَسَّاسٌ، وَ اَدَبُ السُّوءِ كَعِرْقِ السُّوءِ» مردم چون معدن‌ها گونه‌گونند و نژاد در تربیت افراد نافذ است و تربیت بد مانند نژاد در افراد مؤثر است. (پاینده، ۱۳۸۲، ص ۷۸۸)

اطلاق روایت می‌تواند درباره آن دسته از خانواده‌هایی باشد که امکانات زیادی در اختیار فرزندان خود قرار می‌دهند و به نوعی در تربیت آنان سهل‌انگاری می‌کنند که این عدم تربیت صحیح باعث آثار سوئی در فرزندان از جمله مصرف‌گرایی و اسراف می‌گردد. از این رو اولین گام در مسیر جلوگیری از اسراف در فرزندان توجه به رفتارهای مصرفی خود

و اطرافیان فرزند است، جهت مصون ماندن از این رذیله باید او را متقاعد کرد تا از مسرفان فاصله گرفته و رفت و آمد با آنان را محدود کنند. همچنین باید آگاهی فرزندان در مورد نحوه صحیح مصرف، (تا وقتی الگوی مصرف را اصلاح نکنیم، تا وقتی ندانیم آب را چه طور باید مصرف کنیم، برق را چه طور، نان را چه طور باید مصرف کرد، پول را چه طور باید مصرف کرد، تا این‌ها را درست مصرف نکنیم، راه‌های مصرف را ندانیم مشکلات ما به حال خود باقی خواهند ماند، باید ما اصلاح الگوی مصرف را دنبال کنیم.) (امام خامنه‌ای، بیانات در حرم مطهر رضوی، ۱/۱/۱۳۹۰، <https://khl.ink/f/>، <https://farsi.khamenei.ir/۹۰۵۴>)).

و پیامدهای آن یکی از عواملی که نمی‌گذارد دست کسانی که توانایی کمک دارند به یاری فقرا دراز شود روحیه مصرف‌گرایی و تجمل در جامعه است. برای جامعه بلای بزرگی است که میل به مصرف، روز به روز در آن زیاد شود و همه به بیشتر مصرف کردن، بیشتر خوردن، متنوع‌تر خوردن، متنوع‌تر پوشیدن و دنبال نشانه‌های مد و هر چیز تازه برای وسایل زندگی و تجملات آن رفتن، تشویق شوند، چه ثروت‌ها و پول‌هایی که در این راه‌ها هدر می‌رود و از مصرف شدن در جایی که موجب رضای خدا و رفع مشکلات جمعی از مردم است باز می‌ماند. (امام خامنه‌ای، خطبه‌های نماز عید فطر، ۱۳۸۱/۹/۱۵، <https://farsi.khamenei.ir/۳۱۵۷/>)).

و کیفی‌های اخروی آن افزایش دهند زیرا در صورتی که انسان بداند در اسراف حقوق دیگران ضایع نمی‌شود و موجب فقر و ضعف ایمان و... می‌شود، هرگز این کار را نخواهند کرد. از طرفی اگر بداند اسراف از گناهان کبیره است و انجام آن حرام است مرتکب آن نمی‌شود در مقابل او را به صرفه‌جویی و قناعت عادت دهند. علاوه بر این در سبک زندگی اسلامی نگاه عیب‌جویانه به تجمل‌گرایی و مصرف بیش از اندازه باید در خانواده‌ها تقویت و تبدیل به فرهنگ شود.

همچنین تأثیرپذیری از الگوهای غلط وارداتی که در فرهنگ اسلام مذموم است در گسترش مصرف‌گرایی تأثیر در خور توجهی دارد. جامعه ما باید روحیه مصرف‌گرایی را کنار

بگذارد و خودش را از آن چیزهایی که در فرهنگ‌های غربی ترویج می‌شود رها کند. (امام خامنه‌ای، بیانات در جمع کارگزاران نظام، ۱۳۶۹/۹/۱۴، <https://khl.ink/f/>، ۲۳۹۰ <https://farsi.khamenei.ir/>) نوع پوشش، تغذیه، دکوراسیون منزل و... از جمله این مواردند. در این سبک زندگی، خانواده‌ها در تأمین ما یحتاج خود، به نیازهای واقعی که بر اساس ضرورت‌ها شکل می‌گیرد، توجه نمی‌کنند. این کار در بیان امام باقر ۷ به شدت مورد نکوهش واقع شده است «أوحى الله إلی بنی من الأنبياء أن قل لقومک لایلبسوا لباس اعدائی و لایطعموا طعام اعدائی و لایشاکلوا بمشاکل اعدائی فیکونوا اعدائی کما هم اعدائی» (طوسی: ۱۳۶۵، ص ۱۷۲). خداوند به پیامبری از پیامبرانش وحی نمود که به وقمت بگو لباس دشمنان مرا نپوشند و غذای آنان را نخورند و به شکل آنان ظاهر نشوند که در این صورت به سان آنان دشمن من خواهند بود.

برای مقابله با این امر مشکل باید میانه‌روی در خرج کردن را به صورت یک فرهنگ ملی در آوریم. (امام خامنه‌ای، بیانات در نماز عید سعید فطر، ۸۶/۷/۲۱، <https://khl.ink/f/3405/farsi.khamenei.ir/>). و با توجه به این که فرهنگ‌سازی در مصرف قبل از هر جا از خانواده آغاز می‌شود والدین وظیفه دارند نیازمندی‌های زندگی را تحت کنترل عقل و با توجه به ارزش‌های دینی و ملی خود تأمین نمایند زیرا با پیروی از هوی و هوس، خواهش‌های دل و آن چه نفس انسان از او مطالبه می‌کند نمی‌شود مصرف را مدیریت کرد.

در مقابل عقل چون همیشه به اعتدال امر می‌کند انسان را از گرفتار شدن در افراط و تفریط می‌رهاند.

یکی دیگر از عوامل بسیار مهم در ترویج مصرف‌گرایی و سوق دادن فرزندان به سمت این فرهنگ غیر اسلامی و مذموم، تبلیغات است. تبلیغات در بسیاری از موارد مصرف‌کالاهای غیرضروری را برای یک خانواده ضروری جلوه می‌دهد هرچند ممکن است مصرف همان کالا برای خانواده دیگری ضروری باشد. بنابراین پدر و مادر باید تصور واضحی از نیازهای

فرزند به او نشان دهند و اطلاعاتی در مورد معیار مصرف درست در اختیار فرزند قرار دهند و خود را ملزم به رعایت آن کنند در ضمن عدم دقت در مصرف اموال و کالاها به تدریج خانواده‌ها را به سمت مصرف‌گرایی سوق می‌دهد تا جایی که ممکن است بر اثر عادت برخی رفتارهای خود را مظهر اسراف و مصرف‌گرایی ندانند. (امام خامنه‌ای، بیانات در نماز عید سعیر فطر، ۱۵/۹/۸۱ <https://khl.ink/f/>، ۳۱۵ <https://farsi.khamenei.ir>)

۳.۱-۲. تقبیح تجمل‌گرایی

تجمل‌گرایی به معنای روی‌آوری بیش‌ازحد به مادیات و گردآوری اشیاء و لوازم غیرضروری و دل بستن به آن‌هاست. به گونه‌ای که این عمل برای انسان‌ها به هدف تبدیل شود زیرا انسان به هر نوع کمالی گرایش دارد و از نقص و کمبود گریزان است بنابراین استفاده از زینت و زیبایی در حد اعتدال باشد هیچ اشکالی ندارد ولی بسیاری از افراد در جیان زندگی راه افراط را در پیش می‌گیرند و به بهانه‌های گوناگون رو به تجمل‌گرایی می‌آورند. خداوند متعال در این باره می‌فرماید: ﴿اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زِينَةٌ وَ تَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَ تَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَ الْأَوْلَادِ﴾ (حدید: ۲۰) بدانید که زندگی دنیا در حقیقت بازی و سرگرمی و آرامش و فخرفروشی شما به یکدیگر به فزون‌جویی در اموال و فرزندان است. هنگامی که سبک زندگی تغییر کند و اعضای خانواده به دنبال تجمل و مد و چشم و هم‌چشمی باشند، طبیعی است که با یک درآمد عادی نمی‌توان به خیلی از انتظارات پاسخ داد. این جاست که منبع درآمد تغییر می‌کند، از مشروعیت فاصله می‌گیرد و در نتیجه باعث ورود اموال شبهه‌ناک و حتی حرام به سفره خانواده می‌شود.

فرزندی که چشم باز کرده و خود را در خانواده تجملی دیده است به‌طور حتم چنین رویه‌ای را در زندگی خود در پیش خواهد گرفت. برای پیشگیری از این امر اصلاح محیط زندگی او از این مظاهر تفاخر و تظاهر بسیار مهم است و در درجه بعد ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها در خانواده مشخص باشد و اعضای خانواده آن را در عمل به خوبی درک کنند به عبارت دیگر باورهایی باید در فرزندان درونی شود تا آنان را در مسیر مبارزه با نفس یاری

دهد، از جمله باورمندی به هدف نهایی انسان که قرب خداوند است. طبق این باور اگر نعمت‌های الهی در جهت رسیدن به کمال و سعادت اخروی صرف شود مطلوب و چنان چه برای استفاده در تجمل‌گرایی و خوشگذرانی باشد آثار نامطلوبی را به دنبال خواهد داشت. (طباطبائی: ۱۳۷۸، ص ۳۵۴)

بنابراین پابندی به تجملات و تشریفات که از مصادیق اسراف است دون شأن انسان والاست. (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۸ / ۱۰/۴، <https://farsi.khamenei.ir/2985>) و از جمله جاهایی که تقوا باید خودش را نشان دهد در میل به زندگی تجملی است. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۸). بی‌تردید زمانی که اعضای خانواده روحیه کمال‌طلبی خود را جهت کسب رضای خداوند قرار دهند این باور به رفتارهای اقتصادی آنان جهت خاصی می‌بخشد و لذت معنوی و اخروی را برمی‌گزینند. در مقابل وقتی انگیزه مادی بر انسان غلبه کند در راه می‌ماند وقتی هدف‌های کوچک و حقیر شخصی رسیدن به مال و منال و تجملات و قدرت برای انسان شد، هدف اصلی از یاد می‌رود. (امام خامنه‌ای، بیانات در دیدار با اعضای جهادگران سازندگی، ۱۳۸۹/۶/۳۱، <https://farsi.khamenei.ir/> <https://khl.ink/f/10163>)

در این راستا والدین می‌توانند با رعایت زهد و قناعت، مصارف غیر لازم را در خوراک، پوشاک، مسکن و وسایل زندگی کاهش دهند و از خرید کالاهای لوکس و تجملی و تولید خارجی و هزینه برای ساختمان‌های مجلل خودداری کنند با این روش امکان صرف سرمایه‌های اضافی خانواده در امور تولیدی فراهم می‌شود.

علاوه بر این با تشویق فرزندان به خرید کالای تولید داخل نه تنها سطح اشتغال را در جامعه بالا می‌برد و بیکاری و فقر و محرومیت عده زیادی از بین می‌رود بلکه با جهت‌دهی درست به منابع مالی خانواده مجالی برای ارضای میل اشرافی‌گری باقی نخواهد ماند. (امام خامنه‌ای، بیانات در حرم مطهر رضوی، ۹۴/۱/۱، <https://farsi.khamenei.ir/29236>) (<https://khl.ink/f/>)

بنابراین برای درمان تجمل‌گرایی باید هنجارسازی شود. همان‌گونه که افزون‌طلبی در پی با ارزش شدن ثروت در جامعه به صورت هنجار در آمده والدین باید این هنجار را شکسته و خانواده را به سمت ارزش‌های معنوی و قناعت پیشگی ببرد از طریق آموزش این نکته به فرزندان که نباید همواره در پی خواسته‌ها و شهوات خود و دل خود باشند بلکه لازم است که در خوردن و پوشیدن و لوازم زندگی و... حدودی را رعایت کنند و از آن چه به جاه‌طلبی و اسراف و تجمل‌گرایی می‌انجامد خودداری نمایند.

۲. نقش مستقیم

والدین با آموزش‌هایی که در زمینه اولویت‌بندی نیازها و و پرهیز از افراط و تفریط در مصرف و تعادل در ارضای نیازها می‌توانند نقش ایفا نمایند.

۱.۲. آموزش اولویت‌بندی نیازها

خداوند متعال در آیه شریفه ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ (ذاریات: ۵۶) هدف از خلقت انسان را عبادت (تکامل و قرب به خداوند) عنوان می‌کند. ازاین‌رو هر چیزی که انسان را در رسیدن به این هدف یاری دهد نیاز شمرده می‌شود. بدون تردید تأمین امکانات مادی و رفع احتیاجات انسان در زندگی دنیوی برای پیمودن این مسیر لازم به نظر می‌رسد. (میرمعزی: ۱۳۷۸، ص ۹۵) و جزء نیازهای واقعی انسان محسوب می‌شوند زیرا از واقعیت عینی ناشی می‌شود. با توجه به دیدگاه اسلام رفع نیازهای واقعی و معیشتی انسان باید در اولویت قرار گیرد.

لذا یکی از راهکارهای مدیریت مصرف، آموزش اولویت‌بندی نیازها به فرزندان است. رهبر انقلاب با تأکید بر اولویت‌بندی نیازها می‌فرماید: «مسئولین باید در زمینه مصرف در جاهایی که اولویت ندارد و لو ممکن است مورد نیاز هم باشد اما نیاز درجه یک نیست خودداری کنند. آن جایی که نیاز نیست حتماً مصرف نشود آن جایی که حاجت هست اما حاجت بالاتری نیز هست آن جا هم مصرف نشود و این امکان مالی، در حاجت برتر و بالاتر

مصرف گردد.» (امام خامنه‌ای: پیام نوروزی ۱۳۷۴، <https://farsi.khamenei.ir>. <https://khl.ink/f/2743>)

با توجه به فرمایش ایشان، می‌توان والدین را یکی از مصادیق مسئولین به شمار آورد که اولویت‌بندی نیازها را در زمینه مصرف منابع خانواده مد نظر قرار داده و این مهم، را به فرزندان نیز آموزش دهند. بی‌توجهی به این مقوله، در واقع هدر دادن سرمایه و گونه‌ای اسراف کاری است و مشکلات گوناگونی را در آینده فرزندان در پی خواهد داشت.

بدین منظور در خانواده تأمین نیازهای ضروری‌تر بر نیازهایی که تأمین آن‌ها ضرورتی کمتر دارد باید مقدم گردد. و والدین به کودک بیاموزند در اقتصاد و خرج کردن اولویت اول نیاز به خرید وسیله ضروری است و اولویت دوم صرف خواستن و آرزوی چیزی داشتن است. بهتر است راجع به این موضوع با او صحبت کنند و تجربه‌هایشان را به او منتقل نمایند. مهم است فرزند درباره این مسائل کمی فکر کند.

برای تسهیل در آموزش این امر والدین با اختصاص پول تو جیبی به فرزندان می‌توانند مدیریت مالی و اولویت تأمین نیازها را به آن آموزش دهند. کودکانی که مجبور به مبارزه و تلاش برای مسائل پولی می‌شوند و نه تنها مسئولیت مالی بیشتری پیدا می‌کنند بلکه در تمامی زمینه‌های زندگی نیز مسئول‌تر بار می‌آیند. در حقیقت این مقوله بدان معناست که کودکان با آموزش مهارت‌های درست و به جای مدیریت داریی خود، برای مدیریت و پیشبرد وظایفشان در زندگی آینده نیز بهتر عمل خواهند کرد. (امینی: ۱۳۸۸، ص ۳۰۳)

علاوه بر این والدین با فهرست کردن نیازهای فرزندان و اولویت‌بندی آن‌ها با توجه به منابع مالی و ضرورت استفاده، تمایلات فرزندان و نیازهای آن‌ها را طبقه‌بندی می‌کنند و با این کار تدبیر در امور اقتصادی و مدیریت نیازها را به آنان آموزش می‌دهند و از سوی دیگر به آنان می‌آموزند که برای رفع حوائج و خواسته‌های مهم‌تر باید از برخی دیگر چشم‌پوشند.

۲-۲. آموزش پرهیزکارانه و معقولانه

مصرف درست و صحیح در تمام زمینه‌ها علاوه بر الگو بودن والدین در این زمینه نیاز

به آموزش دارد. خوراک و پوشاک دو امر مهم در زندگی روزمره انسان می باشد.

۲- ۱- در زمینه خوراک

از مهم ترین نیازهای انسان نیاز به خوراک و پوشاک است به طوری که بدون آن بیش از چند روز نمی تواند زنده بماند لذا در تأمین نیازهای انسان حائز اولویت هستند و در آیات و روایات (اعراف: ۲۶ و ۳۱؛ نحل: ۸۱) نیز به ارضای معقول و منطقی این نیازها تأکید فراوان شده است.

پیامبر اکرم انسانی که هر چه بخواد می خورد را مورد مذمت قرار داده و می فرماید: «کسی که هر چه بخواد می خورد خداوند بدو نظر لطف نکند تا آن روش را ترک گوید.» (ابن شعبه حرّانی: ۱۳۹۷، ص ۳۸)

مقام معظم رهبری الگوی مصرفی که بین مردم جامعه رواج دارد تأیید نمی کند و می فرماید: «باید خودمان را اصلاح کنیم، ما الگوی مصرفمان غلط است، چه جوری بخوریم؟ چه بخوریم، چه بپوشیم، ما دچار هوس بازی شده ایم.» (امام خامنه ای، بیانات در زائران حرم مطهر رضوی، ۱/۱ / ۱۳۸۸، <https://farsi.khamenei.ir>. <https://khl.ink/f/6082/>)

ایشان در ادامه راهکار اصلاح آن را مصرف معقولانه و پرهیزکارانه می داند. و می فرماید: «ما باید مصرف کردن را مدبرانه و عاقلانه مدیریت کنیم. مصرف نه فقط از نظر اسلام، بلکه از نظر همه عقلا عامل چیزی است که باید تحت کنترل عقل قرار بگیرد. با هوی و هوس، با خواهش دل و آن چه نفس انسان از او مطالبه می کند، نمی شود مصرف را مدیریت کرد» (امام خامنه ای، بیانات در نماز عیر فطر، ۱۳۸۱/۹/۱۵، <https://farsi.khamenei.ir>. <https://khl.ink/f/3157>)

در مورد خوراک می توان گفت این سخن اشاره دارد به این که ممکن است کسی بیش از اندازه لازم، غذا نخورد ولی در انتخاب نوع غذا اسرافکار باشد. یعنی به جای انتخاب غذای مفیدتر، غذای لذیذتر را انتخاب می کند و به سخن دیگر آن چه برای سلامتی بدن ضروری

است را نمی خورد. شاید به خاطر این اسرافکاری است که خداوند شخص را از خود دور می سازد. امروزه این گونه اسرافکاری و تغییر در سلیقه غذایی فرزندان بسیار مشاهده می شود که نتیجه آن تنوع طلبی های بیهوده در خوراک آنهاست که هزینه های سنگینی برای خانواده دارد.

به نظر می رسد انتخاب فست فودها به جای غذاهای سنتی و خانگی در عصر حاضر همان غذای لذیذ و در عین حال غیر مفید برای بدن است که سبب امراض گوناگونی می گردد و گرایش فرزندان به این سمت سلامتی آنان و اقتصاد خانواده را به خطر می اندازد. در جهت آموزش مصرف مدبرانه فرزند، باید او را آگاه کرد که تغذیه بهتر لزوماً با مصرف غذای گران قیمت تأمین نمی شود. والدین باید اصول اصلی تغذیه سالم را به فرزند آموزش دهند. والدین می توانند با آشنایی با علم تغذیه و آگاهی از قیمت، مواد غذایی ارزاتر با خواص مشابه نیازهای تغذیه ای خانواده را تأمین کنند. (افشاری: ۱۳۸۰، ص ۱۰۶)

از این طریق یکی از راه های صرفه جویی را نیز به فرزند آموزش می دهند و همچنین از سوء تغذیه فرزند که آثار جبران ناپذیر جسمی و روحی برای او در پی دارد، جلوگیری می شود.

۲-۲-۲. در زمینه پوشاک

در حوزه پوشاک متأسفانه کارایی اصلی لباس که پوشش و حفظ بدن از سرما و گرما بوده از دست را داده است و عاملی شده است برای انواع تجمل پرستی ها، توسعه فساد، تحریک شهوت، خودنمایی و اسراف و امثال آن. حتی گاهی افرادی که نمی توانند با کار چشم گیری خود را به جامعه نشان دهند سعی دارند با لباس های نامأنوس و غریب و عجیب وجود و حضور خود را به جامعه نشان دهند.

به هر صورت ثروت های عظیمی که از طریق لباس های گوناگون و مدپرستی های مختلف چشم و چشمی ها در مسئله لباس، نابود می شود، رقم بسیار مهمی را تشکیل می دهد که اگر صرفه جویی می شد بسیاری از مشکلات اجتماعی را حل می کرد و مرهم های مؤثری بر زخم های جانکاه جمعی از محرومان جامعه بشری می گذارد. (مکارم شیرازی:

۱۳۷۴، ص ۱۳۶)

در آموزه‌های اسلام سه هدف بر پوشیدن لباس بیان شده است: اول: پوشیدن زشتی‌های بدن ﴿لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَاتِكُمْ وَ رِيشًا﴾ (اعراف: ۲۶)؛ دوم: حفظ بدن از سرما و گرما و صدمات مختلف ﴿وَ جَعَلَ لَكُمْ سَرَائِلَ تَقِيكُمْ الْحَرَّ وَ سَرَائِلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ﴾ (نحل: ۸۱) و سوم: زیبایی و مجال انسان ﴿يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ (اعراف: ۳۱)

با توجه به این که شخصیت اجتماعی افراد معمولاً به نوع لباس آنان ارتباط دارد اعضای خانواده باید به این نکته توجه داشته باشند لباسی را که مایه آبرو و حیثیت اجتماعی است، در هر جا نپوشند و آن را درست نگهداری کنند تا دوام بیشتری داشته باشد و دوباره نیاز به خریدن چنین لباسی پیدا نشود. همچنین با پوشیدن لباس‌های گران بها و فاخری که شأن انسان نیست مرتکب عمل زشت اسراف و تبذیر نشوند. بدون شک اگر فرزندان در خانواده فلسفه لباس و انگیزه‌هایی که به خاطر آن لباس می‌پوشند و خود را می‌آرایند را خوب بدانند، هرگز از توازن و تعادل خارج نشده و دچار زیاده روی و تجمل‌گرایی و تفاخر و کبر نمی‌شوند و در حد ضرورت و نیاز طبیعی به لباس و زینت اکتفا می‌نمایند.

به علاوه فرزندان در یک خانواده متعادل به پیروی از رسول خدا که در زمینه پوشش از انگشت نما شدن در هر دو سو افراط و تفریط نهی فرموده است. می‌آموزند در مسئله پوشیدن لباس، اصل میانه‌روی و اعتدال را جاری سازند؛ به این شکل که از تبدیل لباس به تفاخر و تجمل و ارزش را در کیفیت جامه دانستن پرهیز کنند؛ چرا که تجمل‌گرایی در لباس، به روی آوردن به لباس‌های گران قیمت و عدم انتخاب جنس خوب در پوشاک می‌انجامد. در نتیجه منجر به افراط در صرف مال و در آمد خانواده می‌گردد. از این رو فرزندان در چنین خانواده‌ای با رعایت آداب و انتخاب پوشش مناسب و پسندیده، ساده‌پوشی را که رهاورد اعتدال در پوشش است، برمی‌گزینند.

۲- ۲- ۳. پرورش روحیه قناعت

قناعت در اصطلاح حالتی است برای نفس به معنا اکتفا کردن آدمی به قدر حاجت و

ضرورت است. (نراقی، ۱۳۷۱: ص ۳۹۷) ضمن این تعریف امام صادق علیه السلام در روایتی معیار قناعت را این‌گونه تبیین کرده‌اند: «به آن چه قسمت تو کرده است قانع باش نگاه به آن چه دیگران در زندگی خود دارند مکن و آن چه را به آن نمی‌رسی، آرزوی خویش مگردان. (کلینی: ۱۳۸۷، ص ۲۴۳)

بنا به این روایت نقطه مقابل قناعت، حرص و طمع است. که خانواده را به کار کردن فراوان برای کسب درآمد و عدم تعادل در شغل و معاش حقیقی می‌کشاند و یا مبتلا به تجمل‌گرایی و چشم و هم چشمی می‌کند. بنابراین یکی از رهاوردهای قناعت در زندگی، نداشتن نگاه به مال و دارایی دیگران است که باعث آرامش و آسایش جسم و جان می‌شود. (لقمانی: ۱۳۸۶، ص ۲۱۰)

رهبر معظم انقلاب می‌فرمایند: اسیر تجملات و تشریفات و چشم و هم چشمی نشوید، خودتان را در دام مسابقه مادی در امر زندگی نیندازید. هیچ کس در این مسابقه، خوشبخت و کامیاب نمی‌شود. (امام خامنه‌ای، گزیده بیانات، ۱۳۸۶/۸/۱۸، <https://khl.ink/f/>، <https://farsi.khamenei.ir/> ۲۱۴۳۶)

به اعتقاد مقام معظم رهبری کسی که قناعت را در زندگی کنار بگذارد علی‌رغم تلاش فراوانی که برای رسیدن به کامیابی و رفاه انجام می‌دهد نمی‌تواند حس رضایت از زندگی را در خود و فرزندان ایجاد کند زیرا این ماهیت انسان است که هر چه گیرش می‌آید باز چیز بیشتری را می‌خواهد و در حسرت یک چیز بهتری است. (امام خامنه‌ای، گزیده بیانات، ۱۳۸۶/۸/۱۸، <https://khl.ink/f/>، <https://farsi.khamenei.ir/> ۲۱۴۳۶)

امیرالمؤمنین علیه السلام در سفارش خود به محمد بن حنفیه چنین فرمود: «وَلَا مَالٌ أَذْهَبَ لِلْفَاقَةِ مِنَ الرِّضَا بِالْقُوَّةِ وَ مَنْ اقْتَصَرَ عَلَى بُلْغَةِ الْكِفَافِ فَقَدْ انْتَهَمَ الرَّاحَةَ وَ تَبَوَّأَ حَفْصَ الدَّعَةِ» (صدوق: ۱۳۶۳، ص ۳۸۵)

هیچ ثروتی، فقرزداتر از خشنودی به قوت نیست و هر که به کفاف زندگی بسنده کند، به آسایش دست می‌یابد و زندگی آسوده و مرفه‌ی به دست می‌آورد.

کفاف در کلام امیرالمؤمنین علیه السلام یعنی «محتاج کسی نباشد و بتواند زندگی اش را اداره کند، بدون احتیاج به هیچ کس، دلخوشی هم باید داشته باشد و الا زندگی با درآمد زیاد و مخارج زیاد و تشریفات که خوب نیست. این‌ها راحتی و دلخوش نمی‌آورد»

والدین با بسنده کردن به کفاف زندگی و به عبارت دیگر با قناعت کردن آثار و فواید آن از جمله عزت و سربلندی احساس آرامش، آسایش، بی‌نیازی و نجات از اسارت‌ها را برای فرزند برجسته می‌سازند و چون این آثار مطلوب هر فردی است و به وسیله قناعت به دست می‌آید فرزند را به کسب قناعت ترغیب می‌نماید. از جمله عوامل دیگری که موجب پرورش روحیه قناعت و ساده زیستی می‌شود اعطای بینش به فرزندان است.

بدین منظور والدین توقعات فرزندان را در جهت ساده‌زیستی مدیریت کنند و معیارهایی را برای ارضای خواسته‌های آنان تعریف نمایند. با توجه به این که فرزندان از بدو تولد پر توقع به دنیا نمی‌آیند بلکه پر توقعی را از والدین می‌آموزند، برای پیشگیری از این امر پدر و مادر باید در زندگی نسبت به نعمت‌های خداوند و نیز محبت‌های دیگران هرچند ناچیز شاکر و قدرشناس باشند تا روحیه شکرگزاری و قدردانی به جای عیب‌جویی و زیاده‌خواهی در فرزندان پرورش یابد به علاوه باید به نیازهای آنان در حد تعادل و معقول توجه شود تا نسبت به امکانات مادی و دنیوی عقده و حسرتی در آنان به وجود نیاید.

همچنین والدین می‌توانند سیره اولیای دین را به عنوان الگوی ساده‌زیستی و قناعت به فرزندان معرفی کنند. در همین زمینه مقام معظم رهبری حضرت علی علیه السلام را به عنوان الگو معرفی نموده می‌فرمایند: «امیرالمؤمنین علی علیه السلام شخصاً زاهدانه‌ترین زندگی‌ها را داشتند اما در عین حال، مرتب هم کار می‌کرد، مزرعه را آباد و چاه آب، جاری می‌کرد، جهاد می‌کرد و کشور را اداره می‌کرد...» (امام خامنه‌ای: بیانات در دیدار شرکت

کنندگان در همایش آسیب‌شناسی انقلاب، ۱۳۷۷ / ۱۲ / ۱۵، <https://farsi.khamenei.ir>،

<https://khl.ink/f/> (۲۹۳۳)

سفارش ایشان به همه این است که «المال و البنون زینه الحیوه الدنیا» هیچ ایرادی

ندارد، نه مال ایراد دارد، نه فرزندان ایراد دارد، نه مقام و این‌ها، لیکن غرق شدن در این‌ها، عمده کردن و هدف قرار دادن این‌ها و خود را در تکلیفات و تعینات زندگی منحصر کردن است که آسیب می‌زند» امام خامنه‌ای: بیانات در دیدار شرکت کنندگان در همایش آسیب‌شناسی انقلاب، ۱۳۷۷ / ۱۲/۱۵، <https://farsi.khamenei.ir>. <https://khl.ink/f/> (۲۹۳۳)

این فرمایش مقام معظم رهبری مصداقی از آیه ۳۱ سوره اعراف «كُلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لَا تُسْرِفُوا» است. در این آیه دستور به استفاده از نعمت‌های الهی شده است اما به دلیل این که طبع زیاد طلب انسان ممکن است از این دو دستور سوؤاستفاده کند و به جای استفاده عاقلانه و اعتدال آمیز، راه تجمل‌پرستی و اسراف و تبذیر را پیش گیرد بلافاصله اضافه می‌کند: «ولی اسراف نکنید که خدا مسرفان را دوست ندارد.»

این روش تربیتی قرآن است به هنگام تشویق به استفاده کردن از مواهب آفرینش فوراً جلوی سوء استفاده را می‌گیرد و به اعتدال توصیه می‌کند.

نتیجه‌گیری

از منظر قرآن و روایات، مصرف زمانی می‌تواند انسان را به تعالی برساند که با تعادل همراه باشد و به عبارت دیگر مدیریت مصرف وجود داشته باشد.

خانواده اولین نهادی که انسان در آن پرورش می‌یابد مهم‌ترین نقش را در تربیت انسانهایی که دارد که در استفاده از نعمتهای الهی مدبرانه عمل کنند. و پدر و مادر دو عضو اصلی خانواده مسئولیت تربیت فرزندان که آینده‌سازان جامعه هستند را به عهده دارند. والدین با نقش الگویی که ایفا می‌کنند به صورت غیر مستقیم در کنترل تمایلات و عدم توجه به نیازهای کاذب و تقبیح اسراف و تجمل، در هدایت‌گری فرزندان و جهت دهی صحیح مصرف نقش اساسی دارند.

و آموزشهای مستقیم از جانب والدین و نهادهای آموزش مؤثر در زمینه اولویت‌بندی نیازها در خوراک و پوشاک و پرورش روحیه قناعت و مصرف معقولانه و مدبرانه نیز از

راهبردهای تربیت انسانهایی مدبر در امر مصرف می‌باشد که در در نقش مستقیم و غیر مستقیم والدین در پرورش مدیریت مصرف فرزندان، مقام معظم رهبری (حفظه الله تعالی) بر آموزش مدیریت مصرف از کودکی تأکید دارند و معتقدند اصلاح الگوی مصرف، را باید از کودکی به جوان و نوجوان یاد داد و در این زمینه سخنان و تذکرات گران مایه‌ای دارند که در سراسر این مقاله از آن‌ها استفاده شد.

پروردگارا! به محمد و آل محمد ضررهای اسراف و مصرف‌گرایی و منافع مواسات و رسیدگی به محرومان و مستمندان را برای یکایک افراد جامعه روشن بکن و آن‌ها را به این کار موفق فرما پروردگارا ما را در انجام دادن این وظایف بزرگ و انسانی یاری کن.» (حسینی خامنه‌ای: ۸۱/۹/۱۵)

فهرست منابع

۳۰. مکارم شیرازی، ناصر، ترجمه قرآن (مکارم)، ۱-جلد، دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی - ایران - قم، چاپ: ۲، ۱۳۷۳ ه. ش.
۳۱. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، مترجم: محمدصادق حسن زاده، تهران، ۱۳۹۷ ش.
۳۲. اصغری، صدیقه، آموزش رفتارهای مطلوب اقتصادی به فرزندان، پیوند، ۱۳۸۸، ش ۳۵۴ و ۳۵۵.
۳۳. افشاری، زهرا، اقتصاد خانواده، تهران، انتشارات دانشگاه الزهراء، ۱۳۸۰.
۳۴. امینی، ابراهیم، تربیت، ج ۵، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۸.
۳۵. بیانات مقام معظم رهبری در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۸/۱/۸۹.
۳۶. بیانات مقام معظم رهبری در جلسه تبیین سیاست های اقتصاد مقاومتی، ۲۰/۱۲/۹۲.
۳۷. بیانات مقام معظم رهبری در جلسه تبیین سیاست های اقتصاد مقاومتی ۲۰/۱۲/۹۲.
۳۸. بیانات مقام معظم رهبری در حرم مطهر رضوی آغاز سال ۱۳۹۰.
۳۹. بیانات مقام معظم رهبری در خطبه های نماز عید فطر، ۱۵/۹/۱۳۸۱.
۴۰. بیانات مقام معظم رهبری در خطبه های نماز عید فطر، ۱۵/۹/۸۱.
۴۱. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۱۴/۹/۶۹.
۴۲. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اساتید دانشجویان و دانشگاهیان استان سمنان، ۸/۸/۱۳۸۵.
۴۳. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار شرکت کنندگان همایش آسیب شناسی انقلاب، ۱۵/۱۲/۷۷.
۴۴. بیانات رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت عید غدیرخیم، ۳۰/۶/۹۵.
۴۵. بیانات مقام معظم رهبری در خطبه های نماز عید فطر، ۱۵/۹/۸۹.
۴۶. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جهادگران بسیج سازندگی، ۳۱/۶/۱۳۸۹.
۴۷. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۴/۱۰/۱۳۷۸.
۴۸. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مسئولان نظام: ۲۴/۲/۱۳۹۸.
۴۹. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار معلمان و فرهنگیان، ۱۳/۲/۹۵.
۵۰. بیانات مقام معظم رهبری، ۱/۱/۷۴.
۵۱. بیانات مقام معظم رهبری، ۳/۵/۹۱.
۵۲. پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه، دنیای دانش، تهران، ۱۳۸۲.
۵۳. پیام رهبر انقلاب به مناسبت آغاز به کار یازدهمین دوره مجلس شورای اسلامی، ۱۰/۳/۱۳۹۹.

۵۴. پیام نوروزی رهبر انقلاب به مناسبت آغاز سال نو، ۱۳۸۸/۱/۱.
۵۵. پیام نوروزی رهبر انقلاب در حرم مطهر رضوی، ۸۹/۱/۱.
۵۶. پیام نوروزی رهبر به مناسبت آغاز سال نو، ۱۳۸۷/۱۲/۳۰.
۵۷. پیام نوروزی رهبر معظم انقلاب به مناسبت آغاز سال ۱۳۸۸.
۵۸. پیام نوروزی مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۱/۱.
۵۹. خطبه عقد مقام معظم رهبری، ۱۳۷۸/۱/۲.
۶۰. خطبه عقد مقام معظم رهبری، ۷۹/۱۲/۲۱.
۶۱. خطبه عقد مقام معظم رهبری، ۱۳۷۷/۷/۲۰.
۶۲. شجاعی، محمدصادق، درآمدی بر روانشناسی تنظیم رفتار با رویکرد اسلامی، دارالحدیث قم، ۱۳۸۸.
۶۳. صدوق، من لایحضره الفقیه، ج ۴، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ج ۲، ۱۳۶۳ ش.
۶۴. طباطبائی، سید محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۲، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۸ ش.
۶۵. طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الاحکام، ج ۲، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ج ۴، ۱۳۶۵ ش.
۶۶. قدیری، محمدحسین، خود کنترلی کودک، خمیرمایه خویشتن داری اخلاقی، علوم تربیتی، ش ۱۱، ۱۳۸۹ ش.
۶۷. کلانتری، علی اکبر، اسلام و الگوی مصرف، تهران، نشر نوید، ۱۳۸۴.
۶۸. کلینی، محمد بن یعقوب، فروع کافی، ج ۲، قم، دارالحدیث، ۱۳۸۸ ش.
۶۹. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، قم، دارالحدیث، ۱۳۸۷.
۷۰. لقمانی، احمد، بهترین آرزوهای زندگی، ج ۴، قم، بهشت بینش، ۱۳۸۶ ش.
۷۱. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، ج ۷۷، بیروت، داراحیاء التراث العربی، ۱۴۰۱ ق.
۷۲. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۶، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴ ش.
۷۳. میرمعزی، حسین، نظام اقتصادی اسلام، تهران، مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر، حوزه علمیه قم، ۱۳۷۸ ش.
۷۴. نراقی، احمد، معراج السعاده، قم، مؤسسه تحقیقاتی حضرت ولی عصر، ۱۳۷۱.
۷۵. نیلی پور، مهدی، بهشت اخلاق، ج ۲، قم، مؤسسه تحقیقاتی ولی عصر، چاپ پنجم.